

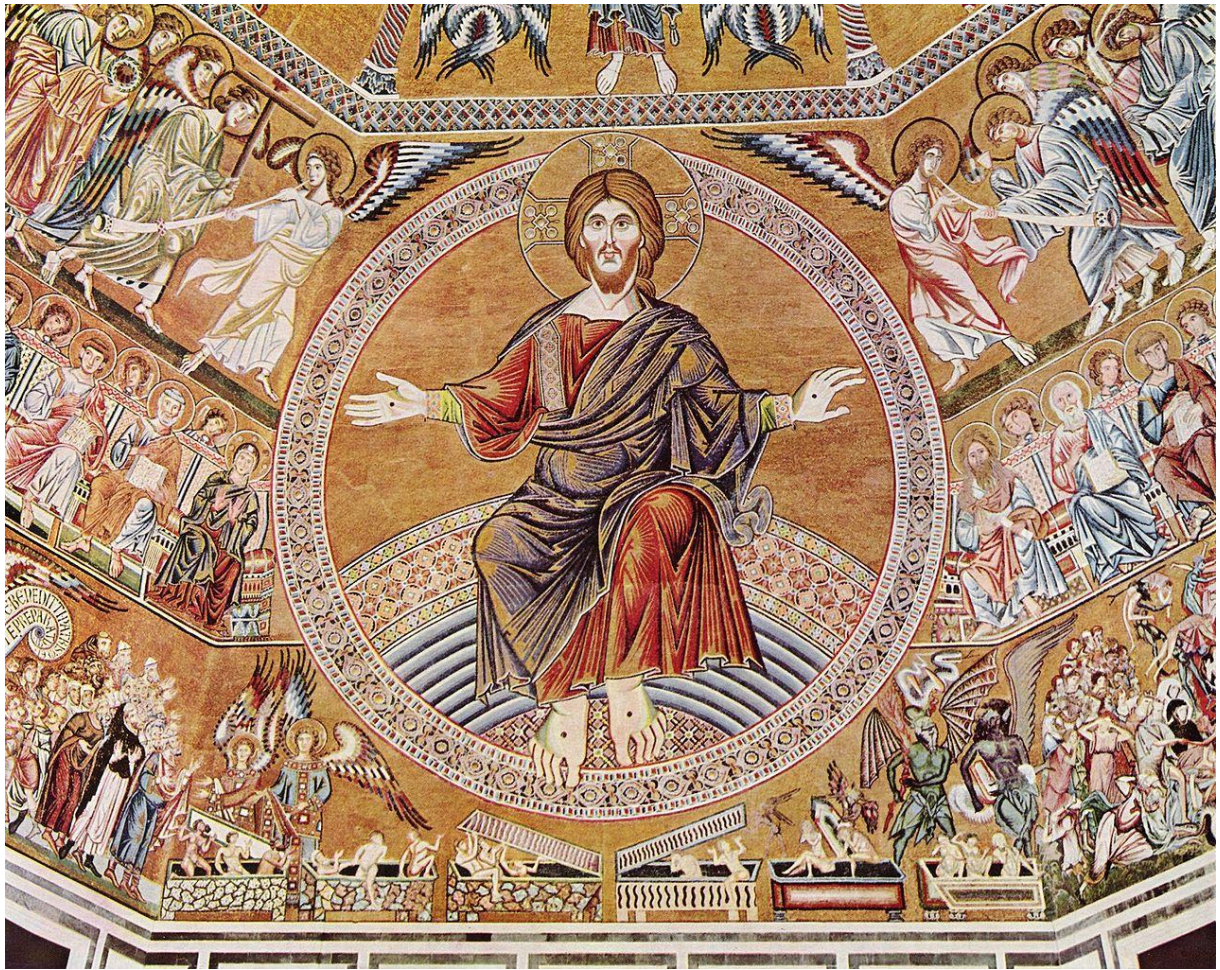
F. J. HOLZWARTH

HISTORIA POWSZECHNA
**ZASADNICZE PRAWO
DZIEJÓW ŚWIATA**

KRAKÓW 2022

www.ultramontes.pl

HISTORIA POWSZECHNA

Zasadnicze prawo dziejów świata

F. J. HOLZWARTH

W szeregu prac znakomitych, jakie w ostatnich czasach historiografia chrześcijańska wydała, wybitne zajęło stanowisko dzieło Alliesa, profesora Uniwersytetu Dublińskiego, pt. *Tworzenie się Chrześcijaństwa* (*The formation of Christendom*, 1875, dotąd 3 tomy). Allies łączy w sobie głęboką wiarę i niepospolitą naukę. Badając pierwiastki, z których powstał świat chrześcijański, rozwija on przed czytelnikiem obraz nowej społeczności, kształtującej się pod działaniem tajemnicy Odkupienia. I u kolebki Europy chrześcijańskiej pokazuje, jakimi drogami dokonało się wielkie dzieło odrodzenia człowieka i ludzkości, obok zamierającej, na wskroś zgniłej cywilizacji pogańskiej. W walce tej

odślania on *zasadnicze prawo* dziejów świata. Wszystko, co było, cała przeszłość, jest przygotowaniem do tego odrodzenia; późniejsze dzieje Chrześcijaństwa są dalszym jego rozwinięciem.

"Chrześcijaństwo powstało i sformowało się", powiada Allies; "ludzkość przeszła przez ogień i wodę, przez potop nowych ludów i cierpienie; otworzyła się przed nią tajemnica jej jedności i przeznaczenia. Zamiast *civis sum romanus* rozległo się potężniejsze hasło *Christianus sum*. Od czasu ofiary spełnionej na Krzyżu, niepodobna już było oddzielać doczesnych dziejów człowieka od wiecznych jego przeznaczeń. Odkąd siła tej ofiary życie narodów na wskroś przeniknęła, historia zyskała obszerniejszą podstawę, wzrastała razem z wzrostem ludzkości i coraz wyraźniej przybierać musiała idealny, filozoficzny, chrześcijański charakter. Rezultaty tej pracy nie od razu wprawdzie przechodzą do nauki. Z ruin państwa Rzymskiego i z barbarzyńskich ludów północnych powoli wznosiła się wspaniała budowa cywilizacji nowoczesnej. Organizującą siłą, najwyższym pierwiastkiem życia był dla niej Chrystianizm... Nowoczesna Europa jest relikwią [tj. pozostałością] Chrześcijaństwa, gdyż z Chrześcijaństwa pochodzi wszystko, co w niej jest jeszcze wielkiego myśłą i uczuciem".

Z natury rzeczy więc wypłynęło, że historia musiała coraz więcej przejmować się pierwiastkiem filozoficznym, skoro coraz widoczniejszą się stawała nadziemską jej podstawą. Cywilizacja nowożytna prześcignęła świat

starożytny nie tyle w rzeczach, odnoszących się do bytu materialnego, ile w tym, że w osobie Zbawiciela znalazła węzeł łączący całą ludzkość, a w Jego nauce najwyższą normę dla życia i myśli. Gdzie bowiem nie ma wyraźnie oznaczonego celu i drogi, tam nie można mówić o filozoficznym rozpatrywaniu przyczyn i skutków. Stąd pochodzi, że nowoczesny historyk z nierównie wyższego stanowiska zapatruje się na dzieje niż starożytny dziejopis. Przed wzrokiem ducha przesuwają się na scenie historycznej szeregi narodów, jakoby jedna olbrzymia rzeczpospolita, jednym podlegająca prawom.

"Najpewniejszą metodą naukową", dalej mówi Allie, "jest sumienna i ogłędna indukcja faktów, ścisła, umiejętna, niezaciemniona namiętnością i postronnymi teoriami... Spokojny rozbiór faktów jest *ludzkim* środkiem pojmowania zarówno świata moralnego jak i materialnego; z powierzchownego tylko badania, z tendencyjnej indukcji, ze zbyt pospiesznego uogólniania wynikają najszkodliwsze błędy. To, co raz się stało, z wyjątkiem grzechu, wchodzi w nieodwołalny pod pewnym względem porządek rzeczy, tworzy mniejszą lub większą część wszechświata, którego poznanie odkrywa przed naszym umysłem majestat i wolę Boga. Indukcja wszakże znajduje w duchu ludzkim *trzy wielkie i powszechne fakty*. Bez nich bieg rzeczy ludzkich wydawać się zawsze będzie ciemnym, rozpaczliwym, niezrozumiałym. *Pierwszym* z tych wielkich faktów jest wiara w Opatrzność Boską, kierującą

biegiem rzeczy ludzkich; *drugim* – wolna wola człowieka, uświęcona przez Opatrzność, wypływająca z moralnej istoty człowieka, *trzecim* – z dopuszczenia Bożego bezustannie czynna moc złego, powszechna, ciągle uwodząca wolną wolę człowieka ku szczęściu fałszywemu. Umysł ludzki sam nie poznał wprowadzić tych trzech zasad własnymi siłami, lecz odkąd mu je Objawienie odkryło, odtąd w faktach znajdować on będzie niezliczone na nie dowody. Ignorowanie ich prowadzi do kłamstwa i fałszowania historii. I dlatego też filozofia historii dopiero wtedy mogła się pojawić, kiedy objawienie wniosło nowe światło do dusz ludzkich. Filozofia historii jest owocem Chrystianizmu".

Zwracając się do obecnej chwili Allies tymi słowy kończy swój znakomity *Wstęp*:

"Nagromadzono mnóstwo faktów nie tylko ze sfery natury lecz i z dziedziny ducha. Życie pojedynczego człowieka jest zbyt krótkim na dostateczne poznanie choćby drobnej części zebranych skarbów. Lecz nigdy może nie dawał się boleśniej uczuć brak wiążącej nici, która by skupione szczegóły w jedną wielką całość wiązała, nigdy większe niebezpieczeństwa nie zagrażały społeczeństwu od oświaty, pierwiastków Bożych pozbawionej. Tylko

badanie biegu spraw dziejowych w świetle nauki chrześcijańskiej otwiera przed umysłem ludzkim tajemnicę życia i tylko taka historia jest *życia mistrzynią – vitae magistra*. Kto nie podziwiał mądrości Bożej w pszczołach, pracą swoją zajętych? Do życia pszczół pod pewnym względem podobne jest życie ludzkości. Miejsce instynktu zajmują tu Boskie dary ducha; każda jednostka posiada wolną wolę i swobodnie działać oraz wybierać może. A wszakże wszystkie te miliony niezliczone pracują nad spełnieniem celów Bożych; pojedynczy człowiek idzie swoją drogą, rządzi się swoją wolą, lecz ścieżki te zlewają się w jeden wielki gościniec Boży, i wolna wola człowieka, narodów i ludzkości myśli Boże wypełnia. Taką jest historia w świetle Ewangelii rozpatrywana".

Historia powszechna przez F. J. Holzwartha. Przekład polski, licznymi uzupełnieniami rozszerzony. Tom I. *Dzieje starożytne. Wschód*. Nakładem Przeglądu Katolickiego. Warszawa 1879, ss. 29-31. (1)

(Pisownię i słownictwo nieznacznie uwspółcześniono; tytuł artykułu i ilustracje od red. *Ultra montes*).

Przypisy:

(1) Por. 1) F. J. Holzwarth, *Historia powszechna*. a) [Jezus Chrystus, Zbawiciel świata](#). b) [Odrodzenie ludzkości](#). c) [Zburzenie Jerozolimy](#). d) [Czasy Karola Wielkiego](#). e) [Pojęcie postępu w dziejach](#). f) [Rzut oka na losy Rzymu](#).

2) O. Marin de Boylesve SI, a) [Papieże pod cezarami rzymskimi](#). b) [Cursus philosophiae complectens logicam, metaphysicam, ethicam. Accedit Compendiosa religionis demonstratio et Historia philosophiae](#).

3) a) [Mały katechizm o Nieomyślności Najwyższego Pasterza](#). b) [Mały katechizm o Syllabusie](#).

4) Ks. Dr Antoni Krechowiecki, a) [Errata historii co do Papiestwa w kolei wszystkich wieków. Studium krytyczne](#). b) [Nauki niedzielne. Skład Apostolski według Ewangelii i Ojców Kościoła](#). c) [Nieomyślność papieska w stosunku do historii i państwa](#).

5) Ks. dr Maciej Sieniatycki, a) [Apologetyka czyli dogmatyka fundamentalna](#). b) [Zarys dogmatyki katolickiej](#). c) [System modernistów](#). d) [Modernistyczny Neokościół](#). e) [Problem istnienia Boga](#). f) [Dogmatyka katolicka. Podręcznik szkolny](#). g) [Główne zasady etyki Kanta a etyka chrześcijańska](#). h) [Modernizm w książce polskiej](#).

6) Ks. Piotr Semenenko CR, a) [O Wierze](#). b) [O nieomyślności Kościoła](#). c) [O gorszeniu się z prawdy Bożej](#). d) [Poza Kościołem nie ma zbawienia](#). e) [Skład Kościoła](#). f) [O Chrystusie w Kościele](#). g) [Męka i śmierć Jezusa Chrystusa Pana naszego. Chrystus zelżony w Kościele](#). h) [Papież zawsze ten sam jest formalnie, co i materialnie \(Papa semper idem sit formaliter qui et materialiter\)](#).

7) Ks. Jacek Tylka SI, a) [Dogmatyka katolicka](#). b) [Traktat o Kościele Chrystusowym](#). c) [O obojętności, czyli indyferentyzmie w rzeczach religii](#). d) [O własnościach religii](#). e) [O cnotach heroiczych](#).

8) P. Ferdinandus Cavallera SI, [Thesaurus doctrinae catholicae ex documentis Magisterii ecclesiastici](#).

9) Ks. Walenty Gadowski, [Nauka Kościoła. Wybór orzeczeń dogmatycznych Kościoła katolickiego i jego praw kanonicznych](#).

10) Bp Władysław Krynicki, a) [Dzieje Kościoła powszechnego](#). b) [Sobór Watykański](#). c) [Modernizm](#).

11) Ks. Józef Stanisław Adamski SI, [Stanowisko Papieży w Kościele Chrystusowym](#).

12) Ks. Antoni Langer SI, a) [Kazanie na uroczystość Opatrzności Boskiej.](#) b) [Rozwój wiary.](#)
c) [Św. Tomasz z Akwinu i dzisiejsza filozofia.](#) d) [Kardynał Jan Chrzyciel Franzelin i jego znaczenie w katolickiej nauce.](#)

13) Bp Teodoret z Cyru, [Kazanie o Opatrzności.](#)

14) Św. Robert kard. Bellarmin SI, a) [Katechizm mniejszy czyli Nauka Chrześcijańska krótko zebrana.](#) b) [Wykład nauki chrześcijańskiej. \(Katechizm większy\).](#)

15) Ks. Marian Morawski SI, a) [Dogmat łaski. 19 wykładów o porządku nadprzyrodzonym.](#) b) [Filozofia i jej zadanie.](#)

16) O. Tilmann Pesch SI, [Chrześcijańska filozofia życia.](#)

(Przyp. red. *Ultra montes*).

([HTM](#))

© *Ultra montes* (www.ultramontes.pl)

Cracovia MMXXII, Kraków 2022